

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Lausuntopyyntö 10.12.2020

Lausunto luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi, ja lausuu kunnioittaen seuraavaa.

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

SAMOK kiittää koulutuspoliittisen selonteon valmistelusta. On tärkeää, että koulutuksen kehittämistä tarkastellaan laajana kokonaisuutena ja kehittämissuunnitelmia luodaan pidemmälle aikavälillä, kuin yhdeksi vaalikaudeksi.

Koulutusjärjestelmän kokonaisuuden tarkastelussa on kuitenkin puutteita, kun esimerkiksi opiskelijoiden hyvinvoinnin tukeminen ja opettajien osaamisen kehittäminen on jätetty korkeakoulujen osalta pois.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Tavoitetila on oikein hyvä koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta ja kiitämme tavoitteesta, että koulutukseen liittyvän eriarvoisuuden suhteen suunta aiotaan kääntää. Tavoitetila, että opintopolulla eteneminen ja oppimistulokset eivät riipu sukupuolesta, perhe- tai kulttuuritaustasta tai asuinpaikasta, on perusteltu ja tärkeä.

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiossa 2030 asetettiin tavoitteeksi että puolet ikäluokasta on korkeakoulutettuja. Vision julkaisutilaisuudessa SAMOK kehotti tavoittelemaan jatkossa myös korkeampaa osuutta 2030 jälkeen. Kun nyt selonteossa näkymänä on 2040-luku tulisi myös tavoitetta koulutustasosta nostaa korkeammalle. Näin pysymme muiden maiden kehityksessä kohtuullisesti mukana ja voimme ylläpitää Suomen kilpailukykyä.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut**Opiskelijoiden hyvinvointi**

Selonteko jättää täysin huomiotta korkeakouluopiskelijoiden hyvinvoinnin tukemisen ja mielenterveyden edistämisen. Tutkimustiedon perusteella tiedämme, että korkeakouluopiskelijoista kolmannes oireilee psyykkisesti ja alustavien selvitysten perusteella koronapandemian aiheuttamat poikkeusolosuhteet ovat heikentäneet opiskelijoiden jaksamista entisestään. Psyykkisen oireilun taustalla on usein esimerkiksi yksinäisyyttä, tyytymättömyyttä opintoihin ja ohjaukseen sekä liiallista kuormittumista.

Korkeakoulutettujen määrän nostamisessa opintojen keskeytysten ehkäiseminen on keskeisessä roolissa. Tutkimustiedon pohjalta voidaan varmasti sanoa, että opintojen keskeytymisen riski kasvaa, mikäli opiskelijan jaksaminen, mielenterveys ja motivaatio kärsivät. Lisäksi opiskeluyhteisöön kiinnittyminen ja tyytyväisyys opintoihin ja niiden ohjaukseen edistävät opintojen suorittamista tavoiteajassa. Tämän vuoksi osaamistason nostoa ja korkeakoulutettujen määrän lisäämistä ei voida tavoitella ilman panostuksia opiskelijoiden ja opiskeluyhteisöjen hyvinvointiin. Osaamistason nostolla ei ole yhteiskunnallista merkitystä, jos opiskelijat eivät pääse työelämään työkykyisinä.

Korkeakouluilla tulee olla riittävät resurssit opintojen aikaisten tuki- ja ohjauspalveluiden riittävyyden ja saatavuuden varmistamiseksi ja opiskelukyvyyn tukemiseksi. Erityisesti korkeakouluissa tuotettavien opintopsykologipalveluiden saatavuutta tulee parantaa ja lisätä, jotta opintojen viivästymistä ja keskeytymistä voidaan ennaltaehkäistä tehokkaasti. Opiskeluympäristön turvallisuus, viihtyisyys ja yhdenvertaisuus varmistavat opintoihin kiinnittymisen ja sujuvan opiskelun, minkä takia hyvinvoinnin ohella on kiinnitettävä huomiota yhteisöllisyyteen sekä häirintään, kiusaamiseen ja syrjintään puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn. Katsomme, että myös nämä seikat tulee huomioida selonteossa.

Koulutuksen saavutettavuus

Kiitämme selonteon tavoitteesta lisätä tasa-arvon toteutumista korkeakoulutuksessa. Kuten selonteossa todetaan, tällä hetkellä yhteiset tavoitteet ja erityistoimenpiteet aliedustettujen ryhmien korkeakoulutukseen osallistumisen tukemiseksi puuttuvat, eivätkä kaikille suunnatut toimenpiteet ole tavoittaneet aliedustettuja ryhmiä. Tämän epäkohdan korjaaminen on tärkeää niin osaamistason noston kuin hyvinvoinnin vahvistamisen kannalta. Tahdomme huomauttaa, että saavutettavuussuunnitelman ja sen edellyttämien toimenpiteiden toteutukseen on varattava riittävät resurssit.

Koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisen kannalta on keskeistä, että kenenkään varallisuus tai tausta ei estä koulutukseen hakeutumista. Siksi SAMOK esittääkin, että selonteossa sitoudutaan pitämään tutkintokoulutus maksuttomana myös jatkossa. Maksuton koulutus tukee ajatusta siitä, että koulutus on mahdollista kaikille. Se myös on yhteiskunnalta viesti siitä, että koulutus ei ole vain yksilön mahdollisuus vaan myös yhteiskunnan etu ja siksi siihen kannattaa panostaa yhteisesti.

Osaamistason nostaminen

SAMOK kannattaa tavoitetta osaamistason nostamisesta ja siitä, että puolet ikäluokasta suorittaa korkeakoulututkinnon. Haluamme kuitenkin nostaa harkittavaksi sen, että kohti 2040-lukua tavoitetta nostetaan korkeammalle kuin 50%. Tällöin seuraisimme muita maita perässä siihen suuntaan, johon monet ovat jo menossa. Tavoite myös tukee ennusteita tulevaisuuden työelämän tarpeista. Tavoite on kuitenkin jo nyt kunnianhimoinen ja vaatii päättäjiltä vahvaa sitoutumista koulutuksen resurssien kasvattamiseen. Koulutustason nostamiseen ei riitä aloituspaikkojen lisääminen, vaan korkeakouluilla tulee olla riittävät resurssit toteuttaa koulutus laadukkaasti niin, että koulutuksen aloittaneet suorittavat tutkinnon loppuun ja saavuttavat riittävän ja laadukkaan osaamisen.

Opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemisen lisäksi korkeakouluilla tulee olla riittävät resurssit toteuttaa koulutusta laadukkaasti yhä laajenevalle joukolle opiskelijoita. Koulutusmäärien lisääminen tarkoittaa, että koulutettavien moninaisuus lisääntyy ja esimerkiksi ohjauksen ja tuen tarve polarisoituu. Pelkkä aloituspaikkojen lisääminen ei riitä vaan Suomen osaamistaso nousee ainoastaan jos tutkinnon aloittaneilla on aito mahdollisuus suorittaa opintoja riittävän tuen avulla ja laadukkaassa opetuksessa sekä suorittaa tutkintonsa loppuun. Moninaistuva opiskelijajoukko haastaa myös opettajien osaamisen.

Pidämme kannatettavana sitä, että ammatillista koulutusta kehitetään tarjoamaan paremmat valmiudet korkeakouluopintoihin. Samalla tulee kuitenkin varmistaa vahva ammatillinen osaaminen. Korkeakouluvalmiuksien vahvistaminen tukee erityisesti ammatillisen koulutuksen käyneiden mahdollisuuksia jatkaa opintoja ammattikorkeakoulussa. Tällä hetkellä valmiudet vaihtelevat merkittävästi. On tietenkin hieno tavoite myös hakea toimenpiteitä joilla ammatillisen tutkinnon suorittaneilla olisi paremmat mahdollisuudet yliopistoon.

Selonteossa esitetään mahdollisuus kehittää avointa väylää korkeakoulutukseen hakeutumisen väylänä. Haluamme korostaa että avoin väylä tarkoittaa usein vuoden tai puolen vuoden mittaista pääsykoetta joka ei takaa korkeakoulupaikkaa. Sen kehittäminen yhdenvertaiseksi väyläksi opiskelijavalintaa on hankalaa. Siksi sen

merkittävyyttä ei myöskään tulisi liikaa nostaa. Avoin väylä sopii pienelle joukolle ihmisiä mutta laajemmalle joukolle se on aivan liian työläs ja panostukseen nähden epävarma väylä korkeakouluun. Avoimen väylä yhdenvertaisuutta parantaisi kuitenkin merkittävästi sen maksuttomuus. Tässäkin tapauksessa se vaatii opiskelijalta omia resursseja kun avoimessa opiskelu ei oikeuta opintotukeen.

Nuorille suunnattujen aloituspaikkojen lisäksi tulee varmistaa, että ammattikorkeakouluilla on jatkossakin hyvät mahdollisuuden toteuttaa tutkintokoulutusta myös aikuisväestölle. Ammattikorkeakoulut kouluttavat jo nyt paljon alan vaihtajia ja ammatillisen koulutuksen käyneitä ja toimivat siten myös tutkintokoulutuksen kautta jatkuvan oppimisen tarjonnan tuottajina.

Kansainvälisyys

Pidämme kannatettavana että ulkomaalaisten opiskelijoiden määrää lisätään huomioiden myös Suomen väestökehityksen. Pidämme erityisen tärkeänä tavoitetta tehostaa opiskelijoiden ja muiden kv-toimijoiden integroitumista korkeakouluyhteisöön, työelämään ja laajemmin yhteiskuntaan. Tällä hetkellä kv-opiskelijoilla on suuria haasteita saada laadukkaita harjoittelupaikkoja jotka ovat pakollinen osa ammattikorkeakoulututkintoja. Tämä taas edelleen vaikuttaa opiskelijoiden myöhempään työllistymiseen. Toimiva integroituminen ja aidot mahdollisuudet työllistyä Suomessa on ehdoton edellytys sille, että kv-opiskelijoiden määrästä, pienestä tai suuremmasta, on hyötyä Suomelle.

Kv-opiskelijoiden integroituminen korkeakouluyhteisöön tukee myös suomalaisten opiskelijoiden kv-osaamisen saamista mutta haluamme nostaa harkintaan myös laajemmin suomalaisten kv-osaamisen hankkimisen. Suomalaisten vaihtoon lähteminen on ollut laskussa jo ennen poikkeusoloja eikä kotikansainvälistymisen toteutustapoja ole vielä kehitetty riittävästi. Suomessa tulisikin määritellä millaisesta osaamisesta puhutaan, kun puhutaan kv-osaamisesta ja sen jälkeen miettiä, miten eri tavoin tuota osaamista voidaan hankkia.

Korkeakoulujärjestelmä

On hienoa että selonteossa peräänkuulutetaan korkeakoulujen yhteistyötä. Harmillisesti se kuitenkin tuntuu keskittyvän erityisesti hallinnolliseen kehittämiseen. Toivomme että selonteossa voitaisiin kannustaa korkeakouluja monipuoliseen yhteistyöhön eikä yhteistyössä aina haettaisi fuusioita, konserneja tai muita hallinnollisia malleja. Pidämme tavoiteltavana että ammattikorkeakoulutusta voidaan jatkossakin kehittää itsenäisinä tutkintoina ilman että niiden kehittämisen määrittää ulkopuoliset toimijat, kuten yliopistot.

Kun haetaan aitoa yhteistyötä ja profiloitumista korkeakoulujen välillä tulee rahoituksen tukea tätä tavoitetta. Nykyinen rahoitusmalli ohjaa korkeakouluja hyvin samanlaiseen muottiin sekä kilpailemaan keskenään. Rahoitusmalli ei kannusta toteuttamaan koulutuksia muille, kuin oman korkeakoulun opiskelijoille eikä mahdollista aitoa profiloitumista kun rahoitustason turvaamiseksi korkeakoulujen tulee keskittyä tiettyihin samoihin mittareihin.

Selonteon luonnoksesta saa kuvan että hallinnolliset muutokset, toimintamallien kehittäminen ja rakenteiden uudistaminen on tavoite itsessään, ei vain keino saavuttaa muita tavoitteita. On kannatettavaa pyrkiä turvaamaan koulutuksen saavutettavuus Suomessa myös tulevaisuudessa mutta haluamme korostaa myös koulutuksen laadun toteutumisen tärkeyttä. Pidämme ammattikorkeakoulututkintojen sekä ammattikorkeakoulujen toimintatapojen erityispiirteitä niin hyvinä että niistä ei tulisi luopua kun toimintatapoja ja rakenteita kehitetään. Nykyisellään selonteon kirjaukset kuitenkin ohjaavat ammattikorkeakoulut yliopistojen omistukseen jolloin ammattikorkeakoulutuksen itsenäinen kehittäminen voi kärsiä.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Pidämme perusteltuna selonteon huomiota siitä, että opettajat tarvitsevat lisää osaamista erilaisten oppijoiden kohtaamiseen, kieli- ja kulttuuritietoiseen kasvatukseen ja opetukseen, lasten, nuorten ja aikuisten ohjaukseen, digipedagogiikan sekä etäopetuksen uusien opiskeluympäristöjen kehittämiseen ja hyödyntämiseen. Näiden ohella katsomme, että opettajien on tärkeää saada lisää osaamista myös sukupuolitietoisesta ohjaamisesta, erityisesti, kun otetaan huomioon eri sukupuolten väliset osaamiserot.

Pidämme tärkeänä että opettajien osaamisen kehittäminen koskee myös ammattikorkeakoulujen opettajia ja myös muuta henkilöstöä. Koulutuksen laajentaminen tarkoittaa että ammattikorkeakoulujen opiskelijat ovat yhä moninaisempi joukko ja heidän opetus- ja ohjaustarpeensa polarisoituu. Ammattikorkeakoulujen henkilöstö tarvitsee uutta osaamista erilaisten opiskelijoiden kohtaamiseen ja tukemiseen.

Myös työelämäosaamisen ylläpitäminen vaatii ammattikorkeakoulujen opettajilta jatkuvaa päivittämistä johon heillä ei tällä hetkellä ole riittävästi mahdollisuuksia. Tavoite kansainvälisten opiskelijoiden lisäämisestä ja yhteiskuntaan integroiminen kehittämisestä niin ikään asettaa haasteita ammattikorkeakoulujen henkilöstölle ja tavoitteiden toteuttamisen tukemiseksi tulisi henkilöstölle tarjota uutta osaamista sekä ammattikorkeakouluille resursseja monipuolistaa henkilöstörakennetta.

Esitämmekin että ammattikorkeakoulujen opettajien osaamisvaatimuksia päivitetään ja vaatimus pedagogisesta osaamisesta palautetaan säätelyyn. Lisäksi ammattikorkeakoulujen henkilöstölle kehitetään lisäkoulutusmahdollisuuksia erilaisten oppijoiden kohtaamiseen, kieli- ja kulttuuritietoiseen opetukseen, digipedagogiikan sekä etäopetuksen uusien opiskeluympäristöjen kehittämiseen ja hyödyntämiseen.

Selonteossa tuodaan esille varhaiskasvatuksen opettajien riittävän määrän turvaaminen koko Suomessa. Esitämme että työvoimamäärän turvaamiseksi ammattikorkeakouluista valmistuville sosionomeille palautetaan kelpoisuus varhaiskasvatuksen opettajan tehtäviin. Sosionomeja valmistuu ammattikorkeakouluista ympäri Suomen jolloin laaja työvoiman saatavuus voidaan turvata nykyistä paremmin.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

SAMOK pitää selonteon opintotukeen liittyviä kirjauksia oikean suuntaisina ja toivoo, että niitä myös toteutetaan opiskelijoiden taloudellisen aseman parantamiseksi Eurostudent VII-tutkimuksen mukaan opiskelijoiden käytettävissä olevat mediaanikuukausitulot ovat laskeneet 1097 eurosta (Eurostudent VI) 859 euroon.

Opintotuen keskeisin ongelma on tuen alhainen taso: 100 euron korotus palauttaisi opintorahan suunnilleen sille reaalitasolle, mitä se oli ennen leikkausta 2017.

Vuositulomallissa opintotuen tulorajat ovat jääneet jälkeen. Yli viidennes opiskelijoista ilmoittaa rajoittaneensa opintotukikuukausien käyttöä tulorajojen takia. Opiskelijan tulorajaa tulisi nostaa tekemällä vapaan tulon rajaan tasokorotus palauttaen se samalle reaalitasolle mitä se oli vuositulomallia säädettäessä. Nykyisellään tuloraja (9 kk opintotuki) on 12 498 euroa. Tulorajaa tulisi nostaa siten, että (9 kk opinnot) tuloraja olisi 16 550 euroa.

Opintotuen kokonaistukiaika tulee palauttaa 54 tukikuukaudesta 64 tukikuukauteen. Tukikuukausien palautus tukee jatkuvaa oppimista.

Kirjaus opiskelijoiden suhteesta sosiaaliturvauudistukseen on epäselvä. Opiskelijat olisi otettava kiinteästi mukaan sosiaaliturvauudistustyöhön siten, että tukijärjestelmä huomioi elinikäisen oppimisen ja opiskelun luonnollisena osana yksilön elinkaarta. Koska asumistukijärjestelmän kokonaisuudistus on todennäköisesti keskeinen osa uudistusta ja osa uutta sosiaaliturvaa, on opiskelijoiden asema uudistuksessa merkittävä joka tapauksessa.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Pidämme hyvänä selonteon lähtökohtaa, jossa maahanmuuttajataustaisten oppimisen ja opiskelun tukemista tarkastellaan koko koulutuspolun kehittämisen näkökulmasta.

Kiitämme selonteon tavoitetta vahvistaa maahanmuuttajataustaisten kokemusta yhteenkuuluvuudesta, osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä toisen asteen oppilaitoksissa ja katsomme, että sama koskee yhtä lailla myös korkeakoulutusta: hyvä opiskeluyhteisö vahvistaa opintoihin ja yhteiskuntaan kiinnittymistä. Kaikilla koulutusasteilla tulee myös kiinnittää huomiota opiskeluyhteisöissä mahdollisesti esiintyvään syrjintään ja rasismiin puuttumiseen sekä ennaltaehkäisyyn. Opiskelijoiden tulee voida turvallisesti kertoa kohtaamastaan syrjinnästä ja luottaa siihen, että asiaan puututaan. Opiskeluympäristöjen ohella on huolehdittava, että myös opintoihin kuuluvissa työharjoitteluissa syrjintään puututaan.

Helsingissä 22.01.2021

Oona Löytänen
Puheenjohtaja

Armi Murto
Toiminnanjohtaja

Lisätietoja:

Anniina Sippola
Korkeakoulupolitiikan asiantuntija
anniina.sippola@samok.fi
050 389 1014